

7. 6. 2021

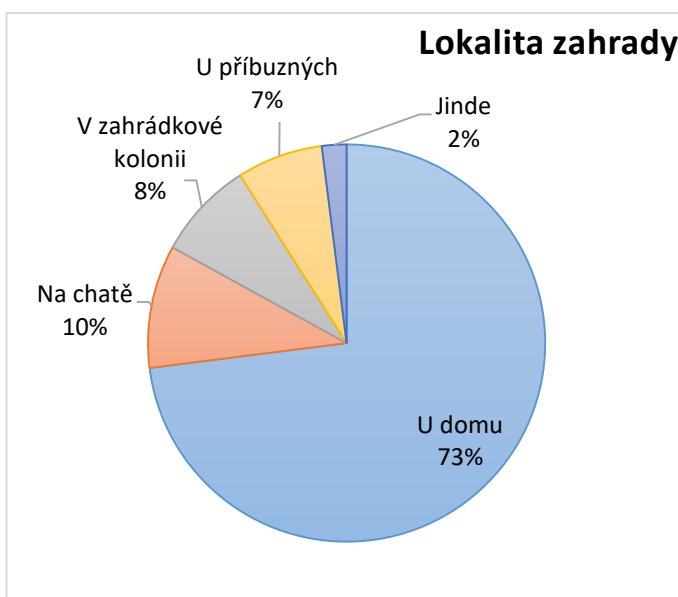
Sociologický výzkum zahrádkaření v Česku aneb nesamozřejmé přínosy pěstování na zahrádkách

Málokterá aktivita je v Česku tak rozšířená a tak výrazně spojuje obyvatele různých věkových skupin, vzdělání, politických preferencí a lidi z města i venkova, jako je zahrádkaření. Čtyři z deseti Čechů či Češek si pěstují na zahrádkách ovoce a zeleninu a tato činnost má překvapivě zajímavé sociální, environmentální, ale i lokálně politické souvislosti. Tisková zpráva představuje hlavní zjištění výzkumného týmu projektu *Prostory tiché udržitelnosti*, jenž se výzkumem zahrádkaření v Česku zabývá.

Pěstování zeleniny a ovoce na zahrádkách je činností, kterou se v nějaké míře zabývají lidé snad po celém světě. V Česku jde o velmi oblíbenou aktivitu, již mnozí z nás berou jako samozřejmost. Česko se ale od mnoha jiných zemí liší tím, že zahrádkaření je zde také předmětem dlouhodobého společenskovedního výzkumu. Právě díky tomu můžeme nahlédnout pod pokličku role zahrádkaření v české společnosti. Tato tisková zpráva shrnuje vybrané výsledky týmu výzkumníků Petra Daňka, Jana Vávry, Lucie Sovové a Petra Jehličky, spolupracujících na projektu [Prostory tiché udržitelnosti](#), financovaného Grantovou agenturou České republiky. Mnohé z našich výsledků byly publikovány v prestižních vědeckých časopisech. V textu této tiskové zprávy jsou obsaženy odkazy na vědecké články, prezentace, weby nebo vystoupení v médiích.

Zahrádkaření v Česku

Přehledný obrázek o zahrádkaření si můžeme udělat na základě výsledků dvou reprezentativních sociologických šetření, která jsme provedli v roce 2020 ve spolupráci se společností FOCUS – Centrum pro sociální a marketingovou analýzu. Jedno zahrnovalo dospělou populaci Česka (1047 respondentů), druhé pouze zahrádkáře (1037 respondentů). Z výsledků vyplynulo, že zahrádkaření, respektive pěstování zeleniny či ovoce pro vlastní potřebu, se v Česku věnuje 42 % obyvatel. Jak ukazuje graf, naprostá většina zahrádkářů má zahrady u domu. Naopak, často diskutované komunitní zahrady jsou početně zatím jen okrajovou záležitostí (jde pouze o 1 % zahrádkářů, v grafu zahrnuto spolu s dalšími blíže neurčenými místy v kategorii „Jinde“).

Zahrádkaření je fenomén prostupující celou společnost, dá se říci, že lidé zahrádkaří bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání či místo bydliště. Platí ale, že v menších obcích se zahrádkaří více, což je dáno

především dostupností pozemků. Přínos zahrádkaření z hlediska objemu vypěstovaných plodin přitom vůbec není malý. V domácnostech zahrádkářů (tedy v oněch 42 % českých domácností) pokrývá 28 % spotřeby zeleniny a rovněž 28 % spotřeby ovoce. Plody zahrádkaření využívají i domácnosti, jež samy nezahrádkaří, 7 % spotřeby ovoce a zeleniny všech domácností pochází z darů od zahrádkářů. Jako nejčastější důvod pěstování uvádějí zahrádkáři čerstvé a zdravé potraviny, hobby a finanční úspory. Zahrádkaření lze také vnímat jako silnou kulturní tradici, případně i jako součást [místní identity](#), zejména na venkově. Nedílnou součástí zahrádkaření je i osobní vztah k zahradě. Právě otázkám péče o zahradu a s ní spojenou péči o blízké lidi, se kterými zahrádkáři sdílí výpěstky, zkušenosti i volný čas, se věnuje naše nejnovější [vědecká publikace](#).

Jelikož náš zájem o zahrádkaření v Česku trvá již delší dobu, máme k dispozici [časovou řadu výsledků několika průzkumů od roku 2005](#). Ta dokládá, že zahrádkaření je v české společnosti velmi stabilní. Podíl zahrádkářů se pohybuje okolo 40 % a jejich socio-demografický profil nebo motivace se mění jen velmi málo. Dle aktuálních dat z [výzkumu vztahu k jídlu během pandemie covid-19](#) z roku 2020 navíc dalších 14 % obyvatel, kteří zahrádku nemají, zahrádkaření zvažuje, přičemž se jedná především o lidi mladší 35 let.

Čeští zahrádkáři v mezinárodním kontextu

Mezinárodní srovnání poukazuje na to, že podobně jako v Česku je zahrádkaření rozšířené i v dalších státech střední a východní Evropy. V západní Evropě roste popularita zejména komunitních zahrad v rámci trendu zdravých a čerstvých potravin zblízka, jenž v posledních letech proniká i k nám. Reálně se ale v západoevropských státech samozásobitelství [věnuje méně lidí](#), i když ani tam nejde o zanedbatelné množství. Rozdíl svádí k tomu interpretovat zahrádkaření jako pozůstatek socialismu či projev „zaostalosti“ postsocialistických států. Taková vysvětlení vycházejí však spíše z předsudků nebo nepřesných interpretací, což diskutujeme v [nedávné publikaci](#). Tradice zahrádkaření je výrazně starší, sahá do období rychlé industrializace počátku dvacátého století. Třicet let po revoluci navíc střední a východní Evropa disponuje jak dostupnými potravinami v obchodní síti, tak i rozmanitými možnostmi trávení volného času. V mnoha ohledech je navíc tato tradiční aktivita v souladu s moderními trendy aktivního života a zdravých lokálních potravin. [Srovnávací studie českých a nizozemských zahrádkářů](#) odhaluje, že motivace zahrádkářů i množství vypěstovaných potravin se v obou zemích liší jen minimálně.

Zahrádkaření a životní prostředí

Zahrádky zvyšují kvalitu životního prostředí různými způsoby. Přírodovědecké studie poukazuje na přínos zahrádek pro udržení biodiverzity ve městech a jejich důležitost v rámci adaptace na změnu klimatu (ochlazování vzduchu, zadržování vody atd.). Více než polovina zahrádkářů z našich sociologických průzkumů nepoužívá umělá hnojiva (62 %) a k hubení škůdců či plísní nevyužívá chemické postřiky (55 %). V domácnostech zahrádkářů hraje důležitou roli [kompostování](#). Respondenti

Osada Kraví Hora 2, Brno (Markéta Tichá, ilustrační foto).

kompostují téměř dvě třetiny (64 %) odpadu ze zahrady (tráva, listy, natě atd.) a dalších 9 % odpadu se využije pro zvířata. Více než třetina odpadu z kuchyně (37 %) je v domácnostech zahrádkářů také kompostována, dalších 12 % kuchyňského odpadu je využito pro zvířata.

Neopomenutelný je též přínos zahrádek pro zmírňování změn klimatu díky vlastní produkci jídla. Jelikož většina zahrádkářů hospodaří šetrně a zahradu má u domu nebo na ni chodí pěšky, je

jejich produkce šetrná i z pohledu emisí. Na příkladu [dat o zahrádkaření z roku 2015](#) jsme vypočetili, že průměrný český zahrádkář ušetří díky své produkci ročně 42–92 kg CO₂eq/osoba/rok. Počítáme-li s aktuálními údaji o uhlíkové stopě z výzkumu [Rozdělení klimatem?](#) pro Český rozhlas, je to 4–9 % emisí způsobených stravováním a produkcí potravin. Přepočteno na emise CO₂ produkované v Česku je to jen cca 0,4–0,9 % všech emisí. Nicméně, jak uvádí např. web [Fakta o klimatu](#), snížení spotřeby masa všech obyvatel Česka o polovinu by vedlo k snížení celkových emisí o 2,6 %. Samo zahrádkaření vede k cca čtvrtinovému snížení a navíc je vnímáno jako ryze pozitivní záležitost. Lze snadno dovozovat, kolik emisí by mohlo být ušetřeno, pokud by zahrádkáři pěstovali více potravin nebo pokud by se zahrádkaření věnovalo ještě více lidí.

Je nicméně zajímavé, že sami zahrádkáři neuvádějí ochranu životního prostředí jako důležitou motivaci pro zahrádkaření. Právě proto v našich výzkumech hovoříme o „[tiché udržitelnosti](#)“, která vzniká jaksí mimochodem, obecnou šetrností a péčí o zahradu, nikoli cílenou snahou chránit životní prostředí.

Zahrádkaření a politika

Ačkoli se zahrádkaření může zdát jako zcela apolitická činnost, zahrady, a zejména zahrádkářské osady ve městech, bývají často vtaženy do mocenských sporů, které mohou ohrozit jejich samotnou existenci. V některých městech, obzvláště těch menších, vznikají nové osady. Nicméně častější je spíše snaha zahrádkářské osady rušit nebo alespoň zmenšit a přesunout z lukrativních pozemků v širších centrech měst dál na okraj. Živé diskuze kolem osad probíhají aktuálně v Brně. I do nich jsme se v létě 2020 zapojili, ať už vystoupením Petra Jehličky v pořadu [Nedej se](#) nebo [otevřeným dopisem zastupitelům města Brna](#), ve kterém jsme spolu s dalšími experty poukázali na důležitost zahrádek pro městský prostor.

Od podzimu 2019 komentujeme průběžně různé verze zahrádkářského zákona, [jenž byl Poslaneckou sněmovnou schválen včera](#), a zúčastňujeme se diskuzí na půdě Parlamentu České republiky. Únorové vystoupení Petra Jehličky v Senátu, shrnující důležitost zahrádek, lze shlédnout i [online](#).

Závěrem – budoucí výzkumy a další zdroje informací

Na výzkum zahrádkaření navazují i další výzkumná témata členů našeho týmu. Jako editoři se členové týmu podíleli na přípravě dvou nedávno vydaných monotematických čísel vědeckých časopisů. Jedno bylo věnováno [přehlíženým prvkům potravinových systémů](#), druhé pak [městskému zemědělství](#).

Jan Vávra se podílí na rozsáhlém mezinárodním výzkumu **Náš vztah k jídlu během pandemie covid-19**, jehož předběžné výsledky naleznete [zde](#). Účastní se také právě začínajícího výzkumného projektu [PotravSOS](#), který zkoumá, jak mohou komunitní zahrady přispět k odolnosti společnosti vůči krizím. Též se podílí na zkoumání koncepce tzv. „[jedlého města](#)“, v jehož rámci se úmyslně pěstují požitelné rostliny na veřejných prostranstvích.

Více informací o našem výzkumu zahrádkaření naleznete na webových stránkách projektu [Prostory tiché udržitelnosti](#). V sekci [Zahrádkář](#) najdete 24 krátkých popularizačních článků, jež jsme spolu s dalšími kolegy a kolegyněmi v letech 2019 a 2020 psali pro časopis Českého zahrádkářského svazu. Další, popularizačně podané informace, najdete například v [rozhovoru Jana Vávry pro Český rozhlas](#), jeho [přednášce pro veřejnost](#) v Karlových Varech, shrnujícím kolektivním článku v [Geografických rozhledech](#), textu Lucie Sovové o „[nových pražských vidlácích](#)“ nebo v článcích o zahrádkaření v [Hospodářských novinách](#) a [Právu](#).

Kontakty

RNDr. Petr Daněk, Ph.D. – hlavní řešitel projektu

Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity

e-mail: danek@sci.muni.cz

tel. +420 608 049 607

PhDr. Jan Vávra, Ph.D. – spoluřešitel projektu

Ekonomická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Fakulta sociálně ekonomická Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem

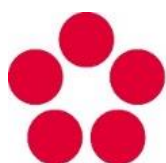
e-mail: jvavra@ef.jcu.cz

tel. +420 605 404

Twitter: [@hansvavra](https://twitter.com/hansvavra)

Projektový tým

Mgr. Lucie Sovová, Ph.D. (Wageningen University, lucie.sovova@wur.nl), **RNDr. Petr Jehlička, Ph.D.** (Etnologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., jehlicka@eu.cas.cz, [@jehlicka_petr](https://twitter.com/jehlicka_petr)); **doc. PhDr. Miloslav Lapka, CSc.** (Jihočeská univerzita, mlapka@ef.jcu.cz); **Mgr. Alena Rýparová** (Masarykova univerzita, 356484@mail.muni.cz); **Ing. Roman Buchtele** (Jihočeská univerzita, buchtr01@ef.jcu.cz).

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

M U N I

Etnologický ústav
Akademie věd ČR

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

SQS

Spaces of Quiet
Sustainability